

Σύγκριση του Προμηθέα του Αισχύλου και του Προμηθέα του Πρωταγόρα

Πολιτισμός / Δοκίμια

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας

(Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=352261>)

Διαφορές

Αν όμως ο Αισχύλος είναι ένας τραγικός ποιητής με βαθύτατες φιλοσοφικές ανησυχίες, ο Πρωταγόρας είναι ένας φιλόσοφος με έντονους «κοινωνιολογικούς» προβληματισμούς. Έτσι, ο Πρωταγόρας τονίζει κυρίως την ανάπτυξη της κοινωνικής οργάνωσης του ανθρώπου και τη βάζει στο κέντρο της μυθικής του αφήγησης. Η ύπαρξη και επιβίωση του ανθρώπου είναι εδώ αλληλένδετη με τον σχηματισμό και τη διατήρηση των ανθρώπινων κοινωνιών.

Η άποψη του Πρωταγόρα περί αρετής

Οποιαδήποτε αρετή είναι, εξ ορισμού θα λέγαμε, πολιτική, με την έννοια ότι ως κύριο στόχο της έχει την αρμονική οργάνωση και ζωή της κοινωνίας και όχι μόνο την ηθική βελτίωση του ανθρώπου.

Η άποψη αυτή του Πρωταγόρα δεν είναι ξένη προς την αρχαία ελληνική νοοτροπία. Πράγματι, για τους Έλληνες η αρετή του ανθρώπου ως ιδιώτη δεν ξεχωρίζει από την αρετή του ανθρώπου ως πολίτη. Ο άνθρωπος νοείται κυρίως ως πολίτης, ως υπεύθυνο μέλος μιας οργανωμένης κοινωνίας.

Αντιφάσεις και ερωτήματα στην εξιστόρηση του μύθου και την ανάπτυξη του λόγου του Πρωταγόρα:

1. Το θεολογικό στοιχείο του μύθου είναι αντίθετο με τον αγνωστικισμό του Πρωταγόρα.
2. Η εμφάνιση της τεχνικής, της θρησκείας και της γλώσσας είναι αδιανόητη πριν από την οργάνωση της κοινωνίας.

3. Πώς έδωσε την δίκη και την αιδώς ο Ερμής στον άνθρωπο; Πρέπει μάλλον να τις έβαλε στη ψυχή του ανθρώπου, για να είναι έμφυτες.

4. Πού οφείλεται η αδυναμία συμμετοχής του ανθρώπου στη δίκη και την αιδώς, σε φυσική αδυναμία ή στην ελευθερία και την αυθαιρεσία του ανθρώπου;

5. Αφού όλοι έχουν την πολιτική αρετή, γιατί χρειάζεται να διδαχτεί; Μήπως την έδωσε σπερματικά στον άνθρωπο και στη συνέχεια πρέπει να την καλλιεργήσει;

6. Η ταύτιση της δικαιοσύνης, σωφροσύνης και οσιότητας αρμόζει στο Σωκράτη και τον Πλάτωνα και όχι στον Πρωταγόρα, ο οποίος δεν πίστευε σε σταθερές αρετές.

7. Τρέλα είναι να μην προσποιείται κανείς ότι δεν είναι δίκαιος παρά όταν προσποιείται ότι γνωρίζει μια τέχνη που δεν τη γνωρίζει;

8. Η έκφραση απορίας και μόνο δεν αποτελεί επαρκή αποδεικτική επιχειρηματολογία, όπως γίνεται με την ανάπτυξη του «λόγου»;

9. Στην απορία γιατί οι γονείς που είναι καλοί πολιτικοί δεν κάνουν και τα παιδιά τους εξίσου πετυχημένους πολιτικούς, ο Πρωταγόρας απαντά ότι σε άλλον η συμμετοχή του στην πολιτική αρετή είναι μικρή και σε άλλον μεγάλη, πράγμα που δεν μας το είπε από την αρχή.

Οι συμβολισμοί στον μύθο του Προμηθέα Δεσμώτη

Οι συμβολισμοί στο μύθο του Προμηθέα Δεσμώτη είναι πάρα πολλοί. Ένας από αυτούς είναι ότι θίγει ένα για διαχρονικό θέμα, την πάλη του Κακού και του Καλού. Το Κακό στην προκειμένη περίπτωση το εκφράζει ο Δίας, ο νέος βασιλιάς των θεών και των ανθρώπων, και το Καλό ένας άλλος Τιτάνας, όπως ο Δίας, ο οποίος όμως στάθηκε στο πλευρό του Δία κατά την Τιτανομαχία. Η κυριαρχία του Δία έναντι των Τιτάνων και στη συνέχεια η διακυβέρνησή του χαρακτηρίζεται από σκληρότητα, που την βλέπουμε τόσο στην περιπέτεια της Ιούς όσο και στην περιπέτεια του Προμηθέα. Η Ιώ

υπέστη έναν ανελέητο κατατρεγμό, διότι δεν υπέκυψε στις ερωτικές διαθέσεις του Δία, ο Προμηθέας γιατί θέλησε να κάνει το καλό στους ανθρώπους, με το να τους δώσει την φωτιά, η οποία είναι η αιτία του πολιτισμού.

Το Κακό, ο Δίας, προς το παρόν είναι ο νικητής και ο απόλυτος κυρίαρχος των ανθρώπων και της φύσης, ενώ το Καλό, ο Προμηθέας, δεσμεύεται, φιμώνεται και τιμωρείται. Όμως ο Προμηθέας κρατάει εφτασφράγιστο το μυστικό που του είπε η Θέτιδα, ότι θα έρθει κάποιος και θα τον ανατρέψει, όπως αυτός τον Κρόνο. Ποιος άραγε είναι αυτός; Από χριστιανική άποψη είναι ο Χριστός που ήρθε για να ανατρέψει τον Άρχοντα του Κακού, τον Διάβολο, και να εγκαταστήσει την Βασιλεία του Θεού και να αποκαταστήσει τον άνθρωπο στην αρχική του κατοικία, η οποία έγινε γι' αυτόν, δηλαδή τον Παράδεισο. Οι κακουχίες και η Σταύρωση του Προμηθέα είναι προτύπωση του σταυρικού θανάτου του Χριστού, ο οποίος επέλεξε αυτήν την περιπέτεια για να σώσει τον άνθρωπο από την αμαρτία.

Το κουτί της «Πανδώρας» που περιείχε μόνο συμφορές για τον άνθρωπο, δεν είναι άλλο από τα πάθη στα οποία περιπλέκει ο Διάβολος τον άνθρωπο σε σημείο να μην μπορεί ή α κάνει καλή χρήση των δώρων του Θεού, τον πολιτισμό και την ευνομούμενη πολιτεία. Και πάλι ο μνησίκακος Δίας ζηλεύει του ανθρώπους που θέλει να ζήσουν ειρηνικά και πολιτισμένα και σκορπίζει συμφορές, για να μην μπορεί ο άνθρωπος να είναι ευτυχισμένος.

Η παραπάνω εκτίμηση είναι η αρνητική πλευρά του ζητήματος, διότι υπάρχει και η θετική. Η κυριαρχία του Δία είναι η κυριαρχία του Νόμου. Οι Τιτάνες ήταν οι σκοτεινές δυνάμεις που φιλονικούσαν και ραδιουργούσαν κατά παντός. Ήρθε ο Δίας και επέβαλε τον Νόμο, για να ζουν ειρηνικά οι άνθρωποι. Ο νόμος όμως δεν είναι προαιρετικός αλλά υποχρεωτικός και η παράβασή τους συνεπάγεται ποινή. Η τήρηση των νόμων είναι η βασική προϋπόθεση για την οργάνωση μιας πολιτείας και την αρμονική συμβίωση. Η ποινή θεωρείται ένα αναγκαίο κακό, για την ευημερία των υπολοίπων, δεν παύει όμως να επιβάλλεται με την βία, γι' αυτό οι δορυφόροι του Δία

είναι από τη μια το Κράτος, η κρατική εξουσία, και από την άλλη η Βία, η αναγκαστική επιβολή των νόμων. Και το θέμα αυτό είναι διαχρονικό και επομένως πάντα επίκαιρο, ιδιαίτερα στην εποχή μας όπου η ελευθερία ταυτίστηκε με την ασυδοσία, η οποία όπλισε τους αναρχικούς και τους αντιεξουσιαστές με «νομικά» επιχειρήματα για την ανατροπή των πάντων και την επιβολή της δικής τους εξουσίας.

Γενικά συμπεράσματα

1. Και στις δύο εκδοχές, του Αισχύλου και του Πλάτωνα, ο Προμηθέας είναι ένα καλοκάγαθος και φιλόανθρωπος θεός μέχρι θυσίας.

2. Αναγνωρίζεται ότι και το πυρ και η έμπειρος τέχνη και η έντεχνος σοφία είναι θεϊκά δώρα, χωρίς τα οποία οι άνθρωποι δεν θα μπορούσαν να οργανωθούν σε πολιτείες. Δώρα θεού είναι και η αιδώς και η δικαιοσύνη, με τα οποία θα μπορούσαν να λατρεύουν τους θεούς και να ζουν αρμονικά στην κοινωνική τους ζωή.

3. Το καλό που κάνουμε συχνά το πληρώνουμε ακριβά και θα πρέπει και να το γνωρίζουμε και να είμαστε αποφασισμένοι για όλες τις συνέπειες.

4. Πάντα θα πρέπει να υπάρχει ο μπροστάρης, που θα μπει μπροστά για να ακολουθήσουν και οι άλλοι, φτάνει ο μπροστάρης να προωθεί το νέο, το καλό και το δημιουργικό.

Οι αρχαίοι συγγραφείς με τον «σπερματικό λόγο» που εκφράζονται αποκαλύπτουν μεγάλες αλήθειες, φτάνει να ενσχύσει κανείς και να τις ανακαλύψει.